

УДК 372.874

Вікторія Горovenko,
учитель-методист гімназії № 290 (м. Київ)

ДИВОСВІТ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА

Автор висвітлює досвід розробки творчих завдань на уроках образотворчого мистецтва в основній школі з циклу «Творці дивосвіту» і дає рекомендації щодо їх застосування.

Ключові слова: декоративно-прикладне мистецтво, основна школа, школярі.

РОСІЙСЬКІ Й УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ПРОМИСЛИ

У народній творчості, де імена майстрів найчастіше залишалися невідомими, орнаментальні мотиви шліфувалися й відбиралися впродовж століть, а можливо, тисячоліть, стаючи надбанням колективної творчості. Кожна епоха, національна культура виробляла свої мотиви, форми, кольори й розташування орнаменту на оздоблюваній поверхні.

Декор завжди органічно пов'язаний із призначенням предметів, первинною сировиною й технікою створення, що варіюються залежно від майстерності й соціального становища їх творця, історичного етапу розвитку суспільства, географічного розташування. У Стародавньому Єгипті, наприклад, найбільш поширеними були рослинні мотиви, особливо із зображенням листя і квітів лотоса; у Стародавній Греції – геометричні форми та стилізовані рослинні елементи. В ісламському світі мистецтво орнаменту було доведено до найвищої досконалості, стало особливим видом мистецтва й одержало назву *арабеска*.

Слов'янському мистецтву з давніх часів притаманне використання геометричного, рослинного, зооморфного (зображень тварин), орнітоморфного (зображення птахів), антропоморфного (зображення людських фігур) орнаменту.

ОРНАМЕНТИ РІЗНИХ КРАЇН

Практична робота учнів ділиться на етапи:

1. Порівняльний аналіз народних промислів Росії й

України (на прикладах народних виробів). 2. Ознайомлення з прийомами народних художніх розписів. 3. Вивчення колористичної гами вибраного типу розпису.

Декоративний орнамент має давні традиції, свою пластичну мову, техніку й арсенал художніх образів. З покоління в покоління передавалися традиції розпису, удосконалюючись і розвиваючись. Розглянемо витвори народних майстрів із різних осередків народних промислів України та Росії:

НАРОДНІ ПРОМИСЛИ

Росія

Україна

Хохлома
(Московська обл.)

Гжель
(Нижній Новгород)

Петриківка
(Дніпропетровська обл.)

Опішня
(Полтавська обл.)

Косів
(Івано-Франківська обл.)

Гжель – один із найвідоміших народних художніх промислів Росії. Він об'єднує два десятки підмосковних сіл. З середини XVII ст. гжельські майстри опанували виробництво майоліки з багатоколірним розписом по білому фоні. У XIX ст. Гжель стала відомою своїм фаянсом і фарфором, де переважає розпис кобальтом по білому.

Майстри Гжелі застосовують для розпису незвичайний мазок. Він називається «мазок на одну сторону», або «мазок з тінями». Мазки кладуться широким круговим рухом, відтворюючи поступовий перехід від світлого до темного. Мазок-пляму доповнює тонка лінія: хвиляста, пряма, спіральна, округла. Вона підкреслює форму квітки і створює самостійний візерунок. І вже – розквітають дивовижні сині троянди, дрібні квіточки сплітаються в гірлянди. Але окрім квітового візерунка можна побачити і сценки з життя, пейзажі, казкових птахів.

Розписуються вироби кобальтовою фарбою чорного кольору, згори покриваються глазур'ю. Під час випалювання кобальт стає пронизливо-синім, а прозора полива добавляє блиску.

Погляньте: усього два кольори – білий і синій, а яка Гжель святкова!

Гжельські мотиви

Хохломський розпис одержав ім'я за назвою старовинного торгового центру Нижньгородської області. Дерев'яні предмети, виточені на токарному верстаті або вирізані ножом з липи чи берези, ретельно покривають щонайтоншим шаром глини. Потім глину багаторазово покривають оліфою, фарбують сріблянкою (алюмінієвим порошком); потім наноситься розпис олійними фарбами, переважно чорною і червоною, як найбільш жаростійкими. Розписані речі знову кілька разів вкривають оліфою і сушать у печі, після чого срібло дає золотистий відтінок, а червоні візерунки ще більше полум'яніють на золотому й чорному фоні, тому Хохлому називають «золотою».

Хохломський розпис – це рослинний орнамент з невеликою кількістю мотивів. Виділяються два головні види розпису: «травичка» й «кудрина». В основі «травички» лежить стебло, що плавно згинається, від нього на всі боки відходять зігнуті стеблинки; вони по всій довжині всіяні великими й малими завитками, що нагадують вузькі листочки, кожен з яких має свою особливу форму, між завитками й хвилею розташовують кущики – це цілий букет листочків великих і маленьких, широких і тонких. Рух усіх стеблинок підпорядкований плавному руху основного стебла.

«Кудрина» – квітково-листяний візерунок з округлим широким листям, великими квітковими голівками і завитками. Пишні декоративні елементи, як правило, золотого кольору, обводяться по контуру і прикрашаються легким штрихуванням. «Кудрина» зазвичай пишеться по фону. Фоновий лист відрізняється тим, що спочатку малюють кінцем пензля контури хвилеподібного стебла й усіх великих елементів візерунка, а потім сріблястий фон закривають чорною або червоною фарбою, залишаючи намальований візерунок не зафарбованим. Після сушки частково зроблений розпис доповнюють дрібними елементами – головним чином мазками й завитками різних

кольорів, що наносяться густою фарбою на чорний або червоний фон.

Хохломський розпис

А тепер повертаємося в Україну й пригадаємо осередки українського народного розпису по кераміці.

Опішнянський розпис – це в основному рослинний орнамент: квіти, грона, колоски, гілки у вигляді букетів і вінчиків. Теплі відтінки червоного й коричневого поєднують крапельки зеленого й синього.

Для розпису мисок і тарілок застосовують оригінальну техніку – «фляндровку» (нанесення фарби на глиняний виріб з подальшим її розтягуванням спеціальним дротяним гачком). Виріб занурюють у червону глину, ставлять на гончарний круг і, не гаючи ні секунди, починають розписувати. Лінії, смужки, штрихи, точки «розтягують» мідним гачком. Тонкі лінії фарби переплітаються, створюючи візерунки. Ця техніка вимагає швидкості, уважності, адже виправлення тут неможливі. Ясно-жовтий колір візерунка, виконаний природним кольором глини на червоно-коричневому, білому або зеленому тлі, посилений контрастами блакитного, темно-коричневого, ясно-зеленого, синього або чорного і покритого прозорою поливою – ось у цьому самобутність виробів Опішні, які вирізняються серед гончарних центрів України.

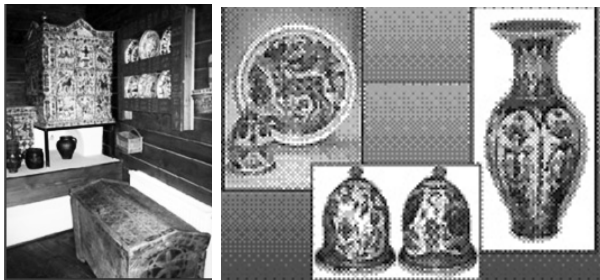
Опішнянський розпис

Яскравою сторінкою української кераміки є *вироби з Косова і Пістиня*, що на Івано-Франківщині. Майстри теракотові предмети тут «писали» вохрою, білим ангобом, додаючи часом вохрову смужку з ритованою кривулькою. Особливості розпису кераміки з цих осередків полягають у тому, що сирий предмет вкривають білим ангобом («побілкування»), «пишуть» червоно-брунатною глинкою («червінкою») і випалюють. Після цього продовжують розпис керамічними фарбами зеленого й жовтого (рідше синього) кольорів, які наливають у коров'ячий ріжок (техніка «ріжкування»), поливають і вдруге випалюють. Похідним від «ріжкування» є «фляндрування» – накладе-

ну тонкими смужками фарбу розтягують голкою або шпилькою. Традиційною для майоліки з Косова і Пістиня є триада кольорів – зеленого, жовтого і брунатного.

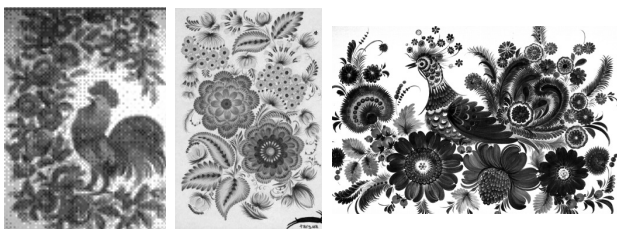
Вироби з Косова і Пістиня

Петриківський розпис – один із найвідоміших в Україні, зародився в Петриківці на Дніпропетровщині. З XVIII ст., коли було засноване село, з покоління в покоління передавалися основи декоративного оздоблення сільського інтер'єру та екстер'єру, господарських та побутових речей, зберігалися місцеві особливості розпису. Для настінного малювання тут до кінця XIX ст. використовували крейду, сажу, кольорові глини, саморобні рослинні фарби, хоч уже з'явилися в ужитку дешеві анілінові барвники.

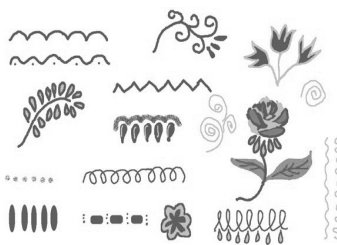
Фарби розводили яєчним жовтком, молоком, природним вишневим клеєм. Малюнок наносили за допомогою пензлика з болотного ситнягу, деякі деталі, дрібні елементи композиції вимальовували саморобними тоненькими пензликами з котячої шерсті, а грона калини – кінчиком пальця. Характерною рисою творчості петриківських народних митців було використання для декоративного оздоблення рослинно-квіткового орнаменту, що відзначався легкістю та виразністю загального композиційного вирішення. Характерною рисою петриківського розпису є те, що весь малюнок, ніби розгорнутий на площині стіни, аркуша паперу чи декоративної тарілки, має поверхневе зображення. При цьому лінії стебел і гілок не перетинаються між собою, а багато елементів розпису (квіти, листя, ягоди тощо) мають силуетне зображення, що підкреслює декоративне зображення розпису. Фігури птахів, звірів, людей мають здебільшого контурне зображення. Тварин малюють у профіль, а квіти анфас.

Петриківський розпис

Для виконання тренувальних вправ учнями використовуються таблиці та зразки за спрощеними схемами (див. нижче).

● **Завдання.** Відтворити орнамент вибраного учнями типу розпису.

У кінці уроку учні демонструють свої роботи класу й супроводжують власним коментарем (за бажанням). Вдома вони можуть закінчити творчу композицію.

Стаття надійшла до редакції 20 березня 2013 року

Горovenko В. Чудесный мир декоративно-прикладного искусства

Автор освещает опыт разработки творческих заданий на уроках изобразительного искусства в основной школе из цикла «Творцы чудесного мира» и предоставляет рекомендации по их использованию.

Ключевые слова: декоративно-прикладное искусство, основная школа, школьники.

Gorovenko V. The wonderful world of arts and crafts

The author lights up the experience of development of creative tasks at the lessons of fine art at basic school from the cycle « Creators of wonderful world» and gives recommendations on their use.

Keywords: decorative-applied art, basic school, school-boys.